

O Solidarności sprzed lat

Grażyna Niemczynow-Burchart¹

About *Solidarity* from years ago. Prz. Geol., 68: 467–468.

A b s t r a c t. In the 100 years' history of the Polish Geological Institute, the "Solidarność" conspiracy after the imposition of the martial law on 13th December was a unique experience. Despite very severe restrictions, the original organizational structures continued to function in clandestine fashion. Membership dues were collected by designated trusted persons, thereby permitting the purchase of underground printed books and periodicals to be distributed among the Union members or handed over to our clandestine library. The funds were also used to help Union members in need, or to support artists who refused to appear in government-controlled media. Many of us joined the yearly pilgrimage to Częstochowa, demonstrating their anti-governmental attitude. In 1986, with other geological communities, a further pilgrimage was made to Rome where a banner with a "Solidarność" emblem was posted on St. Peter's Square. Our members were present on each patriotic demonstration organized by the headquarters of "Solidarność" on various occasions and brutally suppressed by militia, and attended the funerals of Grzegorz Przymyk and Father Jerzy Popiełuszko, both tortured to death by the security service. Despite all the restrictions, our clandestine Union survived until the fall of the communist regime in 1989, which can be credited to the PGI's crew attitude.

Keywords: Polish Geological Institute, Solidarity in Poland, conspiracy

W stuletniej historii Państwowego Instytutu Geologicznego nie sposób pominąć czasu podziemnej *Solidarności*, a w szczególności jej działalności w czasie stanu wojennego (od 13.12.1981 r. do 22.07.1983 r.). Związek funkcjonował wtedy w pełnej konspiracji (ryc. 1), prowadząc jednocześnie bardzo aktywną działalność i to na różnych polach. Stworzyliśmy świetnie działającą strukturę, której nie udało się przeniknąć Służbie Bezpieczeństwa – pomimo prób inwigilacji i donosów ich „tajnych” współpracowników (którzy jednak w instytucie byli bardzo nieliczni). Dzięki zaangażowaniu koleżanek i kolegów z centrali oraz oddziałów zamiejscowych sprawnie działał kolportaż wydawnictw konspiracyjnych, a dostęp do wiedzy i informacji nieocenzurowanych przez ówczesną władzę miał wtedy kluczowe znaczenie.

Jedną z częstych form działalności antyrządowej było wydawanie książek zakazanych przez ówczesną cenzurę i rozpowszechnianie rozmaitych gadżetów, takich jak znaczki, zapinki i okolicznościowe medale. Instytutowa *Solidarność* wydała nawet własną serię znaczków o tematyce geologicznej (ryc. 2). Istniała także tajna biblioteka prowadzona przez Tadeusza Szyraka, gdzie gromadzono nielegalnie wydawane, konspiracyjne książki i kasety, kupowane ze składek członkowskich lub przekazywane przez osoby prywatne. Ze składek członkowskich, zbieranych przez mężów zaufania w zakładach i działach, finansowane były również zapomogi wypłacane członkom związku będącym w potrzebie.

Wielu pracowników instytutu uczestniczyło w sierpniowych pielgrzymkach do Częstochowy (ryc. 3 – patrz str. 296), idąc ze słynną wtedy akademicką 17, co w dużej mierze wiązało się też z demonstrowaniem antyrządowych postaw. Razem z innymi warszawskimi środowiskami geologicznymi i przy wsparciu ojców jezuitów z ulicy Rakowieckiej w Warszawie nasz związek zorganizował w 1986 r. pielgrzymkę do Rzymu (ryc. 4) i na Monte Cassino.

Solidarność PIG była jednym z niewielu związków zawodowych, który w stanie wojennym drukował własny biuletyn informacyjny. Dzięki temu Tymczasowa Komisja Zakładowa *Solidarności* mogła bezpośrednio przekazywać

Ryc. 1. Pieczęć wykonana w czasie stanu wojennego z gumki myszki oraz jej odcisk. Wszystkie zdjęcia pochodzą z prywatnych kolekcji członków *Solidarności*

Fig. 1. Stamp scooped at the time of martial law in a then widely used "myszka" rubber, and its print. All photos from private collections come of underground *Solidarność* members

Ryc. 2. Okolicznościowe znaczki pocztowe wydane przez Tymczasową Komisję Zakładową Instytutu Geologicznego w 1987 r.

Fig. 2. Post stamps with geological motives, issued by the PGI's clandestine Temporary Commission in 1987

¹ Emerytowany pracownik Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego

załodze informacje o bieżących wydarzeniach i poczynaniach, a także reagować na nastroje i potrzeby pracowników. Skład Tymczasowej Komisji Zakładowej zmienił się w trakcie jej działania, ale stałymi członkami, od czasu jej utworzenia, byli: Ryszard Wagner – przewodniczący, Magdalena Jęczmyk, Anna Langier-Kuźniarowa, Grażyna Niemczynow-Burchart, Jędrzej Pokorski i Maciej Tkacz. Pod koniec czasu konspiracji Ryszarda Wagnera na stanowisku przewodniczącego zastąpił Paweł Brański.

Działalność konspiracyjna naszych członków wychodziła daleko poza obręb instytutu – to kilku naszych kolegów było inicjatorami i założycielami Mikroregionu S Mokotów, koordynującego działania kilku zakładów przemysłowych i instytutów Służewca i Mokotowa. Również pozainstytutowy zasięg miało wiele innych naszych działań, takich jak wspomaganie aktorów i dziennikarzy bojkotujących media publiczne i tym samym pozbawionych możliwości zarobkowania, organizowanie konspiracyjnych spektakli i odczytów, czy wspólne wyjścia do państwowych teatrów, by „wyklaskiwać” aktorów jawnie opowiadających się za ówczesnym reżimem i występujących w bojkotowanej wówczas rządowej telewizji.

Nasi członkowie licznie uczestniczyli w demonstracjach ulicznych, brutalnie rozpędzanych pałami lub armatkami wodnymi przez milicję lub jej specjalne oddziały – niesławnej pamięci ZOMO, a instytutowa *Solidarność* zaznaczyła swoją obecność na tak dramatycznych uroczystościach, jak pogrzeb Grzegorza Przemyska (ryc. 5) czy księdza Jerzego Popiełuszki (ryc. 6 – patrz str. 296).

Cała ta działalność była w ówczesnych warunkach bardzo ryzykowna – była łamaniem ówczesnego prawa i mogła zakończyć się nawet karą więzienia, dla osób w nią zaangażowanych. Czas podziemnej *Solidarności* to czas próby całej załogi instytutu i chlubna karta jego historii.

Ryc. 4. Pielgrzymka geologów do Rzymu w 1986 r. w oczekiwaniu na audiencję u Jana Pawła II

Fig. 4. Pilgrimage of Warsaw geologists to Rome, awaiting the audience with Pope John Paul II

Ryc. 5. Transparent instytutu złożony na grobie zakatowanego przez milicję Grzegorza Przemyska (1983 r.)

Fig. 5. Banner of the Polish Geological Institute deposited on the grave of Grzegorz Przemyski tortured to death by the militia in 1983

W 2019 r. została wydana książka *Wspomnienia konspiratorów*, autorstwa Grażyny Niemczynow-Burchart i Ryszarda Wagnera (ryc. 7). Wspomnienia te ożywiły sylwetki ludzi tamtych czasów, wydobyły z zacierającej się pamięci wydarzenia, których byli bohaterami. Dzięki wysiłkowi wielu osób autorom tej publikacji udało się zebrać i pokazać nie tylko wiele faktów, ale także fizycznych pamiątek tamtych czasów: zdjęć, pocztówek, wlepek, ulotek, a także – podziemnego *Biuletynu IG*.

Książka jest dostępna w systemie *non profit* w serii WSPOMNIENIA wydawanej przez Stowarzyszenie Emerytowanych Pracowników Państwowego Instytutu Geologicznego. Kontakt: maciej.podemski@pgi.gov.pl

Ryc. 7. Okładka *Wspomnień konspiratorów* – Grażyny Niemczynow-Burchart i Ryszarda Wagnera

Fig. 7. Cover of the book *Wspomnienia konspiratorów* by Grażyna Niemczynow-Burchart and Ryszard Wagner

O *Solidarności* sprzed lat (patrz str. 467)

About *Solidarity* from years ago (see p. 467)

Ryc. 3. Pielgrzymka do Częstochowy w 1984 r. Wśród jej uczestników członkowie *Solidarności* z PIG: Andrzej Bellok, Barbara Filakowa-Łaszcz, Urszula Grabowska, Magdalena Jęczmyk, Maria Karaczun, Wojciech Knapczyk, Teresa Kielczewska, Wojciech Kielczewski, Jadwiga Królicka, Grażyna Niemczynow-Burchart, Jolanta Paczeńska, Grzegorz Pieńkowski, Artur Rejban, Maria Wichrowska, Michał Wilczyński, Janina Wiszniewska i jej matka

Fig. 3. Pilgrimage to Częstochowa in 1984. PGI's *Solidarność* members are among the participants

Ryc. 6. Pogrzeb ks. Jerzego Popiełuszki (1984 r.) – baner instytutu na ogrodzeniu kościoła św. Stanisława Kostki w Warszawie

Fig. 6. Funeral of Father Jerzy Popiełuszko (1984) – banner of PGI's *Solidarność* on the fence of St. Stanisław Kostka church in Warsaw